

TRÆK
AF
FOLKELIVET I VESTSJÆLLAND
FRA GAMLE DAGE
AF
Johs. C. Jessen.

*Og han har aldrig levet,
som klog paa det er blevet,
han først ej havde kæer.*

(N. F. S. Grundtvig).

Med disse Linier som Motto gav den, der skriver dette, sig til at sysle med Vestsjællands danske Skolers Historie. Det blev derfor en Opgave under det paafølgende Arkivstudium at iagttage, at saadanne af de gamle gulnede Blade, der gengav Billeder af Folkelivet i ældre Tider, ikke gik uænsede gennem Hænderne. Og saaledes indlevede man sig efterhaanden med Befolkningen i det givne Tidsrum, lærte at forstaa den og at holde af den.

Paa Grundlag af disse Blade, flest fundne i Arkivstoffet for Vestre og Østre Flakkebjerg Herreder og navnlig fra de gamle Kirkebøger (Kb.), men ogsaa fra Bispearkivet (Bp.), fremsættes her nogle Billedrækker af Folkelivet i Danmark, nærmere bestemt fra det vestlige Sjælland, især fra det attende Hundredaar.

1. Kirkebøger.

Omkring 1630 begyndte enkelte Præster paa egen Haand at føre Kirkebøger. De ældste Kirkebøger i Sorø Amt er førte af Sognepræsterne i Førslev-Sneslev (1630), Taarnborg (1633) og Hyllested-Venslev (1635); men ellers blev Kirkebøgers Førelse paabudt ved kgl. Reskript af 20. Maj 1645, udstedt af Christian den Fjerde, som alvorligt tilholdt Præsterne at holde „rigtig Kirkebog med Dag og Datum, hvor mange i deres Sogne fødes, hvo der til Fadder staar. Og hvo aarligen vies og dør“.

Skønt Reskriptet lød paa, at den Præst, der „her udindi forsømmelig findes, skal derved have forbrudt sit Kald“, synes mange Præster ikke at have efterkommet Kongens Paabud. Halvdelen af Kirkebøgerne i Sorø Amt er paabegyndt langt op i det 18. Hundredaar. Men ikke faa er fortæret ved Ildsvaade eller maaske paa anden Maade gaaet til Grunde. Disse gamle Protokoller, uskematiske og ikke rubricerede Kirkebøger kunde i Tiden før 1814 føres ret frit, naar Reskriptet iøvrigt toges til Følge.

Flere Præster „indviede“ deres Kirkebøger med at citere et Skriftsted eller at skrive andre smukke Ord forrest i de som oftest digre Protokoller, som Kirkejerne stillede til Raadighed for Øjemedet.

Agersø-Omø Sognes ældste Kirkebog, 1681, indledes med Ordet „I Jesu Naufn“; saaledes begyndte fromme Folk altid Dag og Gerning i ældre Tider, gik ogsåa til Nattero i samme Navn.

Fodby Sogns ældste Kirkebog er fra 1721. Paa den Tid var Fodby Anneks til Næstved St. Peders Sogn. Men i Fodby havde en Sognekapellan sit Sæde. Han bar det poetiske Navn Perlesticker. Man kan sige, at

Fodby Sogns Kirkebog indviedes med Oplæsning af Bibelord, med Tale og Sang og Bøn.

Kirkens Patron, ædle og højfornemme Wilcken Hornemann, lagde for:

De, som i denne Bog skal tægnes og indskrifvis,
Er de, som efterdags i Daabens Vand indlifvis,
Og hvilcke Mennisker af Verden tagis ud,
Naar de tilforn har hørt det haarde Dødsens Bud.

O Jesu, du som og dig self har ladet døbe,
Lad dette Lifsens Vand saa kraftelig nedløbe
Til de, i Adam og i Synden døde, smaae
At de derved fra Synd aftoed blifve maae.

Lad ogsaa deris Sjæl, som her har maat forandre
De Jordeboliger, lad dennem ogsaa vandre
Hen til din Himmelsal og Lystig Kanonsang
Det bedis hjerteligt af

Wilcken Hornemann.

Næstved 1. January Anno 1721.

Rasmus Perlesticker citerer nu Apostelen Paulus' første Brev til Thessalonikerne Kapitel 3, Vers 12-13:

Herren formere (forfremme) Eder og giøre Eder ofverfløddige i Kiærlighed til hverandre; hand styrcke Eders Hierter at være ustraffelig i Hellighed for Gud og Vor Fader udi Vor Herris Jesu Christi tilkomelse med alle hans Hellige.

d. 1. January Anno 1721.

Perlesticker lægger Fjerpennen. Hans Tanker dvæler ved Præstens høje Kald og byrdefulde Hverv, der kun lidet baader, om ikke Herrens Kraft og Styrke lyses over det. Han ser Præst følge Præst i Fodby Kald, tager atter Fjeren og fortsætter:

Til mine Efterkommere i Embedet:

Du Guds udvalde Ven, som efter mig skal lære
 Guds Folck og Arvedeel og for dem Byrden bære:
 Velsignelse og Kraft vær her forønsket dig!
 Indtil du og med mig faar Deel i Himmerig.

Jerusalem, Guds Hus, jeg ønske vil til Lykke,
 Gud dig fremdelis vil til Himlen ret udsmykke,
 At du maa prydet staa som Jesu kiære Brud,
 Til Jesus kommer selv at løse dig herud.

Rasmus Perlesticker.

Inden Perlesticker noterede den første kirkelige Handling i Bogen, skrev han endvidere:

„I Jesu Navn begynde vi nu her dem alle med deris Faddere, som fra 1. January 1721 ere i Foedbye Kircke opofrede Gud i Daaben og indplantede i Viinstocken Jesu Christo; dernest dem, som i Ægteskab ere indladne, siden dem, som have udstandet Kirckens Disciplin, tillige dem, som ved dend time-lige Død ere hjemkaldede til Herren, og saa fremdelis, saa lenge det Gud behager“.

Rasmus Perlesticker.

Ved Indskrivningerne i Kirkebøgerne var det i Reglen Daabsdagen, ikke Fødselsdagen, Begravelsesdagen, men ikke Dødsdagen, Præsterne noterede. Et kristent Menneskes Liv tog sin Begyndelse i Daaben og afsluttedes ved Graven, naar Præsten lyste Velsignelsen over det. — I faa og knappe Ord skete Nedskrivningerne, oftest kun med de vedkommendes Navne samt Datum i Kalenderaaret eller i Stedet for dette den paagældende kirkelige Aarsdags Navn.

Enkelte Præster skønnede, at dette var for afknappet, og indføjede nogle karakteriserende Ord om

Forhold og Personer, hvilket navnlig kunde være paa sin Plads ved en og anden Afdøds Jordefærd. De lagde ikke Sordine paa Sproget de gamle Velærværdigheder. Efter Tidens Sædvane fortælles i stærke Ord om Menneskers Dyder og Lyder, skildres Sygdomme, Fattigfolkets Vilkaar m. m. m.

2. Sygdomme.

Store Dele af Befolkningen agtede kun Lægehjælp ringe, men bar i Skæbnetro sit Sygdomskors med taalmodig Gudhengivenhed. Eller de søgte kloge Mænd og kloge Koner, hvis Salver og Afkog ikke uden Grund nød Anseelse, og hvis Menneskekundskab derhos rigeligt opvejede Lægens. I sværere Sygdomstilfælde søgte man vel nok Lægens Raad, men naar alt syntes at glippe, endte man dog igen hos den kloge Kone.

Gaardmand Hans Jensens Hustru, Zidse Larsdatter af Tiustrup, gik i flere Aar syg og skrøbelig uden at finde lægende Midler mod sin Svaghed. Endelig fik hun det Raad, at hun skulde bade sig i et Afkog af en Myretue. Ude i Skoven fandt man da en dejlig stor Tue med sunde, friske Myrer, som man bragte hjem, kogte i Vand og afsiede. Zidse krøb nu i Myrebadet. Men „da blev hun med et saa slet, at Maalet forgik hende, og hun døde Natten derefter“ (1781, Kb.).

Anna Mathiesdaatter, Ole Hansens Kone i Sørby-magle, „blef omsider ynkelig syg af Vattersaat, og da der paa det sidste brast Hul paa den ene Side, hvor der flød en stor deel Vand ud, fulte hendes Død strax der paa“ (Kb. 1728).

Peder Andersens Tjenestedreng, der jordedes Langfredag 1728 paa Magleby Kirkegaard, hørte til de stille lidende; ingen tog sig af denne fattige hjemløse Dreng. I sløv Taalmodighed bar han sit Kors, indtil Døden forbarmede sig over ham og tog det midt i hans Arbejde paa Borreby Hovmark, hvor han „efter at hand dend gandske Vinter hafde været svag og var fuld af onde Bylder, faldt om og døde ved Plougen, som Per Jørgensen Per Andersens Stiffader holdt paa; Anders Nielsen i Maglebye og Lars Larsen pløjede næst ved og saae Drengen døde; dog blev hand for sikkerheds skyld af Hans Thomdsen og Peder Mogensen her i Byen siuenet og var intet at see paa ham uden mange Bylder, særdeles een stor og slem, som sad bagi hands Nacke ved Halsbenet“ (Kb.).

Sognepræsten Hr. Hans Holst i Krummerup-Fuglebjerg nedskriver om Husmand B. Berentsens 2-aa-rige Søn, der jordedes 1762 paa Fuglebjerg Kirkegaard; „En forunderlig Tilfælde havde dette Barn, en hvid Orm under begge øien Brynene, der hævede Hudden om øinene saaledes op, at ingen øine saaes, men allene tov smaa Rifter, som af en Kniv; kort før Døden krøb Ormen ud af det høire Næseboer saa langt, at Faderen fik Hold om den og trak den ud. Den var spids til begge Ender, saa tyk som en Pibe-Stilke og 1 kvarter lang. Hævelsen falt strax og man saa derefter et Par gode øine. Mens Ormen levede, stod den paa Midten og reiste begge sine Spidser lige høit i Veiret“.

For Kræftsygdomme fandtes jo intet Raad. Ved Indskrivning af en Jordefærd den 31. Marts 1773 tegner Sognepræsten i Sørbymagle Hr. Malte Beck følgende utilslørede Billede af en Kræftpatients Lidel-

ser: Kirkeværge Poul Hansen, Rosted, æt*) 60, endte Livet paa en ynkværdig Maade. Kræft havde ganske førtæret hans Ansigt indtil de nederste Læber og Pande Benet over Oynene, som laae ude af Hovedet og havde mistet Synet. Det, Livet sidste $\frac{1}{4}$ Aar blev opholdt ved, maatte inclades i en Aabning, hvor Næsen havde været; thi den øverste Tandgierde var ganske fortæret. Jeg saae hans Ansigt nogle Dage, før han døde. Det var et ret Elendigheds Spejl, et grueligt Siun. Dette Bane Saar bar han paa over 18 Aar; i Begyndelsen var det ikkun en liden Rift i Huden paa Næsen under det venstre Øjenlaag, som han ikke agtede for noget, greb ikke heller synderlig om sig før de sidste 5 Aar, da først Næsen med øverste Læbe, derefter Kinder, Kindbenet og Pande-benet over Næsen, som blev fortæret. Hafde man ikke seet det, skulde man næppe troe, at et Menneske saa til reedt kunde holdes i Live alene! i alt dette havde han sin fulde Samling og fornufft og kunde grant høre lige til det sidste; thi Hjernen var ubeskadiget, men Maalet faldt efterhaanden og blev omsider uforstaaeligt. Han døde formodentlig hen i et Slag Søndag Morgen Kl. 2 den 24. Januar. Han var en forstandig, from og redelig Mand, var meget taalmodig i sine smertelige Lidelser, kiendte Herrens faderlige Haand herudi og gav hans Navn Ære. Text: Jeremias Kapitel 15 Vers 18 (Hvorfor varer min Smerte evindelig? Hvorfor er mit Saar ulægeligt og vil ikke lade sig hele? Du er bleven mig som en svigefuld Bæk, som Vand, der ikke er bestandigt).

En almindelig forekommende Forkølelsessygdом,

o: ætatis, „i en Alder af“.

der ytrede sig ved Feber hver fjerde Dag, kaldtes Kvartanfeber. Den medførte sjælden Døden, i hvert Fald ikke direkte, men var aabenbart smitsom og kunde for længere Tid være en ubehagelig Gæst i Hjemmene. Af smitsomme Sygdomme grasserede navnlig den saakaldte Sprinkelsygdom, der optraadte ret ondartet og viste sig med Sprinkler eller Pletter. En 48aarig Gaardmand i Faardrup og hans 2 Børn, henholdsvis 9 Maaneder og 18 Aar gamle, døde i 1793 samtidigt af Sprinkelsyge.

3. Husraad.

De fleste Husmødre forstod sig erfaringsmæssigt lidt paa Medicinalvæsen, hvilket nok kunde tiltrænges i Tider, hvor Afstanden til Læge og Apotek ofte var stor; men deres virkelige Indsigt paa dette Omraade var naturligvis ringe. Det kneb med at bevare Fødemidlerne friske i de lavloftede Huse og lumre Rum. Man bagte ikke ofte, men det hjemmebagte Rugbrød, de danske Husmødres bedste Produkt, var godt og nærende, saalænge det ikke mugnede. Efterhaanden blev det tørt, men det gav Arbejde for Tænderne, vore Forfædres stærke og sunde Vaaben for Forebyggelse af Fordøjelsessygdomme. Et godt Stykke Sul og en Slurk af Ølbimpelen og en Dram hjalp til at holde Appetitten vaagen. Men Øllet blev let surt. Bønderne fandt da paa at komme Sølvglød i Øllet for at fjerne den sure Smag. Sølvglød, som er et Skum, der sætter sig paa Sølv, naar det er smeltet eller glødet, er temmelig giftig. Og Regeringen advarede derfor ved Bispecirkulære til Menighederne mod Brugen i nævnte Øjemed (Bp.).

4. Testimonier.

Ogsaa andre end fornævnte svære Sygdomme grasserede. Og en og anden Præst kunde henfalde til at nedskrive Testimonier over Afdøde, i hvis fældende Sygdom han saa Guds Straffedom over forhærdede Syndere. Paa Agersø Kirkegaard blev d. 17. Dec. 1730 „kast jord paa den oprørske og forførske Qvinde Kirsten Norsk, blev dog af Gud haardelig straffet; førend hun døde, at hendis Kiød falt og raadnet af hende i levende Lifve“. — Og Karen Kristen Peders af Haarslev, der 30 Aar 9 Maaneder gammel jordedes 3 Aar senere paa Tingjellinge Kirkegaard, indskrives i Kirkebogen med Tilføjelse: „NB. Var en raa bisk og skenderisk Qvinde, der i sin sidste Barselseng fik en sær Svaghed, icke ulig Vattersot, laae et og $\frac{1}{2}$ aars Tid ved Sengen og blev saa elændig paa det sidste, at naar mand satte hende op til en Væg, stod hun som et Træbilled. Ved slig Kors haaber jeg, at hun fandt Gud, og Gud hende“. — Berta Olufsdatter blev 1738 fundet død paa Næblerød Mark i Tiustrup Sogn. „Som hun døde af fuldskab, saa lad hendes Eksempel tiene os til denne Erindring, at vi vogte os, at vore Hjerter ej besværes dermed“ (Kb.).

Det var jo ellers Degnen, der tjente lidt til Brødet ved at forfatte Testamentet, som Præsten ved Jordefærd oplæste fra Prædikestolen over hæderlige, gode Borgere. Men Præsterne havde, som man ser, Kirkebøgerne til Raadighed i lignende Øjemed, naar de kunde ønske at afgive et Testimonium til Efterretning for senere Slægter. De forstod sig paa at sætte Folk paa Plads og lagde ikke Fingrene imellem, naar de revsede eller skar ned, lige saa lidt som det

skortede paa overdreven Ros, naar den fandtes betimelig.

Sognepræsten i Herlufsholm, Hr. Magnus Hammer, slog haardt til i Forfølgelsen af Stedets gamle Degn og Skoleholder, Christopher Klintrup — endogsaa efter dennes Død. Degnekonen var saavist ikke af de elskeligste i ægteskabelige Forhold. Ved Notering af hendes Død i 1773 tilføjede Hammer kort: „En ond gik død for en prøvet Mand.“ Man synes dog her at spore nogen Sympati for Degnen, en Forstaaelse af hans Prøvelse. Men da hans Dødsfald et Par Aar efter indførtes, skrev Præsten lige saa kortfattet: „En ond forarget Mand i sin Ægtestand og Embede“.

I Sørbymagle-Kirkerup Menigheders Kirkebøger har Sognepræsten Hans Hansen (1717-31) nedskrevet mange Testimonier, fast prentede, paa Godt og ondt. Om Anders Jørgensen, Snoge Mølle, der jordedes 24. Marts 1724, skriver han: „... var ægteføed i Kirckerup af Jørgen Andersen og Giertrud Hansdatter, blev hjemme hos hans Forældre 21 Aar, lærte imidlertid Bødcker Haandværk, kom saa til Peder Rasmussen i Lorup og tieente ham 1 Aar, fick der paa hans Faders Huus i Feste i Kirckerup, boede der ugift i 12 aar saa der fra til Snoge Mølle i ægteskab med Møller-Encken samme steds Karen Pedersdatter, aflede med hende 5 Sønner og 3 Døttre, hvor af de 3 Sønner forhen ere døde, blev syg og gick til sengs d. 7. Febr.: da hans Maal og mæle strax begynte at betages ham, saa han intet kunde tale; ieg kom til ham i denne hans sygdom og omendskiønt hand intet kunde svare noget, og hafde ingen anden Maal end en grædagtig Skrig, i saadan tilstand, laae hand bort indtil den 2. Marts, var gam-

mel 51 Aar 6 Maaneder 3 Uger og nogle Dage. Hand havde i ald sin Tid været et uroligt menneske, ofvergifven i Ord med banden og svergen, hengaf sig omsider til drick, var ellers af liden Gudsfrygt, troe og lofve. Hand blef begrafven uden Prædiken, uden sang og Klang, icke formedelst Fattigdom, thi hand efterlod sig temmelig god Tilstand, icke heller saa meget formedelst Karrighed, som formedelst hans bemelte Enckis nidskhed og Fortrædelighed imod Kirkens Tienere“.

Det var saa sandt ikke i blide Toner, Hans Hansen priste Gaardmand af Kirkerup Isack Thomasons Levesæt. Dog: Naar Enden er god, er alting godt. Isack, † 1724, var „ægteføed i Thy, Bisted Sogn, flyttede med hans Forældre her til Landet, og da de boede i Ringsted, gaf han sig ud at tiene, blev strax derpaa udskrevet til Soldat A: 1677 i den saa kaldede schonscke Krig og efter at hand i 16 Aar hafde været Soldat, fick sin Afsked og pas, gav sig der paa igien til at tiene (bl. a. hos Præsten i Ringsted i 4 Aar). Efter at hand saaledes i nogle Aar havde tient, fick hand den Gaard i Kirkerup til Fæste, som Slagelse Hospital tilhører, hvor hand boede til hand døde, nemlig (i) 37 Aar. Kom i Ægteskab med Jens Ibsens Encke nafnlig Kirsten Lardsdaatter |: der siges, som og kand være troelig, at bemelte Jens Ibsens Forfædre hafver boed sammesteds Søn efter Søn eller og Frende efter Frende hen ved 300 Aar, og efter samme Jens Ibsens Død er Gaarden siden bleven beboed af fremmede :| lefvede med hende i ægteskab 25 aar, afledede med hende en Søn, som for hen er død, falt forleden aar ned af en Stie, stødte sig i sær Hovedet ilde, hvilket hand fandt mindelse af til hans Død:

blef omsider sengeliggendes 2 Gange beredt, sidste Gang d. 22. August: døde den 24. August gammel hen ved 73 aar. Var en gammel, verkelig og paa- holden Mand; haard, knarvurren, og stridig i hans omgiengelse, skiøttede om ingen, dog gaf Gud ham et saligt endeligt efter en haar Helsot, efterlod sig god Tilstand. Udloftet til Kircken for Lejersted 10 Sld.“.

Meget smukt Eftermæle gives 2 Mænd, der døde ved Hundredaars Skiftet 1800. Om Gaardmand Niels Pedersen, Tiustrup, † 44 Aar gl., hedder det: „... Denne Mand, som tjente mig (Provst Wædelee, i Tiustrup 1779-1802) i 5 Aar og siden beboede Gaarden Nr. 2 i Tiustrup i 15 Aar, skylder jeg her- ved det Vidnesbyrd, at han var en Israelit, i hvis Sjæl var ikke Svig. At han tjente mig som en ærlig og tro Tjener, at han som Gaardmand opførte sig saaledes, at ingen kan have Aarsag til at klage over ham. Gid, Guds rige Velsignelse maa hvile over denne retskafne Mands talrige Afkom, som er 6 umyndige Børn. — Dette lidet, men fortjent Blom- ster bør jeg strø paa en agtværdig Bondes Grav med tillagt Ønske, at mine Eftermænd vil lægge Mærke dertil, og saavidt de kan, bidrage til disse Børns Vel!!!“ (Kb.)

Og om Gaardmand Hans Sørensen i Lorup for- tælles i Kirkerup Kirkebog: „... en oprigtig, ærlig og trofast Mand, som tjente Gud i Aand og Sand- hed. Den Overflødighed af Jordens Gods og Formue, hvormed Gud havde velsignet ham, brugte han ikke, som saa mange Rige, til at undertrykke og udsuge sin fattige Næste. Tværtimod — han var ædelmodig og velgørende mod de Fattige, og han var en Til-

flugt for alle Trængende, endskønt hans Godhed ofte blev misbrugt af ildetænkende, som laante og ikke betalte... Hans Hustrus Død tog han, som ellers var meget syg, sig saa nær, at han inderlig ønskede sig Døden og levede kun faa Dage efter hende, blev 48 $\frac{1}{2}$ Aar gammel“. Om H. Sørensens Hustru, Karen Nielsdatter, der døde 5 Dage før, siges ogsaa kønne Ord: „Hun savnes og begrædes derfor meget ikke alene af sin efterladte Mand, men ogsaa af de Fattige“.

5. Fattiges Vilkaar.

De gamle Kirkebøger kan i hjerteskerende Træk berette om Fattigfolks Vilkaar i Live og ved Dødens Port, om Samfundets Udskud, om hjemløse Børn, der tiggede sig Landet igennem.

„Bodild Lardsdaatter, en gammel fattig Qvindemenneske, som var meget ussel og skidenfærdig |: hvorfor hun blev kaldet Sorte Bodild |: hafde ingen Tid været i ægteskab, men hafde dog faaed et par uægte Børn, var heller et godt stackel villig til det hun kunde giøre, i sær til at lugge i Hafver, blev omsider syg og døde her i Sørbymagle, gamel omtrent 60 Aar“ (1726).

En betlende Kvinde fra Baarse ved Vordingborg slæbte sig paa sin Tiggerfærd samme Aars 13. Februar om Aftenen til Fuirendal, hvor hun søgte Læ af Haven. Her fandt man hende Dagen efter, frosset ihjel. — Navnlig i sidste Halvdel af det 18. Hundredaar vrimlede det overalt i Landet med Betlere. Og Døden fulgte dem i Hælene. Fra Holsteinborg-egnen meldtes 1764 om en fattig, fremmed Betler, der angav at være Skofflikker; syg og elendig søgte

han ind hos Gaardmand Jens Jensen, Sønderjellinge, hvor han kort efter afsluttede sin triste Færden. Omtrent samtidig vandrede en anden Tigger omkring paa Egnen, men 21. April om Aftenen fandt man ham død udenfor Hans Pedersens Gaardport i Venslev. „Han havde intet andet paa sig end 2 Billejærn“. Og et fattigt Betlerbarn, „navnlig Jens Ditlef fra Kirke Børup døde hos Peder Jørgensen i Hyllested“. Nogle Aar senere førtes en fremmed ubekendt Betler, ca. 60 Aar gl., halvdød til Søren Andersens i Rude, hvor han straks efter Ankomsten døde. Han var muligvis hjemmehørende i Pedersborg. „Efter Beretning skal han være opdraget af en Tørvegrav i Fuirendal“ (Bp.).

Paa Skørpinge Kirkegaard jordedes i 1780erne 3 Betlere, alle ukendte. Den ene udaandede hos Hans Sørensen, hvortil han bragtes i stærkt lidende Tilstand. Den anden førtes syg fra Halkevad og indlagdes hos Oldermænd Hans Bollesen i Skørpinge, hvor han døde en Time efter. Om den tredie skrives rørende kønt: „Han døde uden at være kiendt af nogen her og blev efter Hr. Amtmandens Ordre kastet Jord paa ham af Hr. Hvass samt ved en liden Sammenskud af Præsten og Bymændene bekostet en Kiste til ham. Tegnene paa hans Ben røbede, at han maatte være en udbrudt Slave, syntes omtrent 70 Aar gammel“ (Kb.).

Der var jo ogsaa saadanne Stakler, som paa Grund af Invaliditet eller anden svær Lidelse ikke evnede at bære Tiggerstaven. Dem maatte man tage sig af paa deres Hjemegn. De gik paa Omgang paa Gaardene og fik deres Forplejning. Hvis de ikke selv kunde færdes, bar man dem fra Sted til Sted, indtil

Døden forbarmede sig over Staklerne. „... kast Jord paa en fattig qvinde, meget elendig, blev af got Folk baaren omkring at samle almisse, døde omsider til Rasmus Bangs i Lille Næstved“ (Herlufsholm 1694).

Naar Tiggeren paa sin Gang ramtes af en svær Sygdom, som dog ikke hurtigt medførte Døden, gjaldt det om at skille sig af med ham, saa han ikke blev siddende fast til Byrde for Byen eller Sognet. Man kørte da den Syge fra By til By, indtil han vel sagtens naaede sin Hjemegn. Hos Befolkningen mødte han Haardhed og Mildhed i Flæng, efter som Mennesker nu engang er indstillet. Sognepræsten Hans Hansen, Sørbymagle, giver en rystende Skildring af en saadan agende Tiggers Færd: „11. Januar A: 1730 døbt . . . et uægte Barn aflet i Kongs-Harested Sogn, paa hin Side Ringsted, men fød paa en Vogn mellem Vollerup Bye og denne Bye (Sørbymagle), thi da Moderen Anna Hansdatter |: som var Apoplexieslagen paa den ene Side og derfor blev aget paa en Vogn fra By til By for at søge Almisse :| var paa Vejen mellem disse tvende Byer, kom Fødselen hende ofver, saa at Barnet uden nogen menneskelig Hjælp blev fød paa Vognen, da det var en meget sterck frost og Kuld; paa dend Maade kom hun med sit spæde foster samme Dag her til Byen, som var Søndagen den 8. Januar, blev ført til Peder Jensen her i Byen, som ikke vilde tage hende i sit Huus, men lod strax spænde for sin egen Vogn, lagde hende i den Tilstand, hun var, der paa ved sit foster, og lod hende føre til Bøstrup, hvor hun kom ind til en Mand ved Nafn Christen Hansen; da jeg fick dette at vide samme aften, rejsede jeg der hen om mandag morgen tilig, fant Moderen i meget elendig tilstand:

thi foruden hendis Svaghed, at hun var Apoplexie-
slagen paa den ene Side, var hun nesten nøgen, dog
for resten temmelig frisk efter den Tilstand: Barnet
hiemmedøbte jeg, hvor paa det onsdag nest efter,
som var den 11. Januar, da her var maanedes Prædi-
ken, var her i Kirken til sin Daabs confirmation, baa-
ren af Maren Andersdaatter |: en ugift Pige, tjenen-
des hos ermeldte Chr. Hansen, Bøstrup :| ofverværede
som Vidne Christopher Madsen, Skoleholder her i
Sørbymagle, Frands Pedersen, Gaardmand, og An-
ders Jørgensen, Husmand, foruden Degnen, alle her
af Sørbymagle. Efter Moderens Bekiendelse skal hun
være voldtagen af en før og sterck Stoder, som kom
hende i møde, da hun kom gaaende i en Skov paa
Vejen fra Kongs-Harested til en nær hosliggende
Bye. — Hvo hafver hørt sligt; hvem maa icke for-
undre sig ofver Guds Magtes og langmodighedes
Storhed“ (Kb.).

I Herlufsholm Kirkebog, September 1711, findes en
Skildring, der i faa Streger viser et grufuldt Træk af
menneskelig Ubarmhjertighed, naar Mennesker i Død-
sens Angst for Pestsmitte rent gaar fra Sans og Sam-
ling: „Nedsat i Ladby Kirkegaard i fattig qvinde
ved Nafn Apolone, hvis Mand, Christen Hansen,
hafde været Pæstdrager i Kiøbenhavn og der død;
Hun kom fra Kiøbenhavn og ville været ind i Nest-
ved, hvor hun var kommen fra (født); men som hun
icke maatte komme i Byen, ej heller torde nogen
huse hende i Lille Nestved, blef hun liggende paa
Lille Nestved Mark og døde“.

Forældreløse Børn sattes i Pleje efter Licitations-
princippet. Den $\frac{3}{4}$ aarige Niels Kuf Danielsen mistede
begge sine Forældre i 1721. Faderen, Skoleholder

Daniel Frederiksen, Rosted, var over 70 Aar, og Moderen, Sophia Antoniesdatter, 48 Aar gl. „De efterlod det i slet Stand, thi det var vandføer og fattig, det voxte nock i lengden, men intet i drøvelsen og kunde aldrig stytte noget paa sine fødder; formedelst dets fattigdom blev det ald sin Tid underholdet af den fattige Bloks Penge ved Kirckerup Kircke. Den Qvinde, som havde det til opsiun efter Forældrenis død, fick ugentlig 1 Mark, men det sidste fierding Aar 1 Mk. 6 Sk. til dets underholdning. Døde omsider d. 8. April sidst afvigte (1722), var gammel 2 aar mindre end 3 maaneder“ (Kb.).

6. Børneopdragelse.

Opdragelsesprincipper veksler med Tiderne. Snart er Haardhændethed, snart Blødsødenhed fremherskende. Den flittige Fortæller, Præsten Hans Hansen, giver os et Indblik i, hvorledes Barnets Kaar formede sig omkring 1725: „Inger Hansdatter, ægteføed i Bøstrup af Hans Hansen, Gaardmand, ibidem, og Kirsten Hansdatter Anno 1712, var stedse hiemme hos Forældrene, som holt hende ikke allene flittig til Skole, men endog til anden Husgierning; sidst afvigte Søndags 8te Dage fant hun sig noget upasselig, men maatte dog mandag, tirsdag og onsdagen derpaa kiøre med mæg-vognen, hvorved hun omsider saaledes blev ofervunden, at hun maatte gaae til sengs og døde saa 8. Okt., gammel omtrent 13 aar og 5 maaneder“ (Kb.).

7. Dødsmaader.

De gamle støvede Protokoller og Skrifter beretter videre om Menneskenes Færden og Endeligt, om

Dødsfald uden forudgaaende Sygdom eller efter Ulykkestilfælde, om livstrætte Mennesker, der selv skærer Livstraaden over, eller om voldeligt Overfald, der har Døden til Følge.

Hans Velærværdighed, højlærde Sognepræst Otto Maar faldt i 1729 ned af Magleby Kirkes Taarn gennem det vestre Lydhul og slog sig ihjel paa Stedet. „Han var steget op i (Taarnet) for at see efter hans Karl, som var ved (Stignæs) Stranden at hente Sand“ (Kb.). — Maars Efterfølger i Embedet Hr. Joh. Steemann døde 13 Aar senere ved uforsigtig Omgang med Skydevaaben.

Gaardmand Christen Hansens Søn, Ole, 22 Aar gl., af Omø, vovede sig i Vinteren 1786 ud paa det islagte Agersøsund for ad den Vej at naa til Skælskør. Det gik ogsaa meget godt, men da han gik hjemad igen, „brast Iisen paa Strømmen under ham“, og han druknede ved Indløbet til Skælskør Fjord. Broderen med flere søgte efter ham. De fandt ham, da Isen gik bort, og bragte ham til Agersø.

Man kunde ogsaa drukne i en Møddingpøl: „Mandagen den 29. May blef en fremmed Betler-Mand, som af en Fejltagelse gik ud i en Møddingpøl paa Fodbye-Gaard og der druknede, efter foregaaende Besigtelse af Vedkommende, og efter Amtmandens derpaa følgende Resolution, begravet. Saa vit andre kunde skiønne, var han 70 Aar gammel.“ — En forsmædelig Død overgik Husmand Peder Pedersen paa Stignæs' østre Hoved. Af pure Nysgerrighed krøb han den 12. August 1818 „frisk og sund“ op i et Pæretræ for at se paa 2 Mænds Slagsmaal. Her nød han paa neutralt Felt af Fredens herlige Frugt, der hang omkring ham. Men pludselig gik Grenen, hvor-

paa han stod, i Stykker, og han faldt ned og slog 2 Sideben i Stykker. Seks Dage efter bar man ham til hans Grav paa Magleby Kirkegaard, 38 Aar gammel (Kb.). — Gaardmand Jens Pedersen, Hyllested, vovede sig hverken ud paa Glatiis eller til Tops i Pæretræer. Han var en sindigt farende Mand, 55 Aar gl., der holdt sig til Kakkelovnskrogen. Der var lunt i November 1809, da Manden med Leen lagde sin klamme Knokkelhaand paa ham.

En voldsom Død overgik Skoleholderen i Kirkerup, Student Mauritz Tvede, æt 53, idet Johan Philip, der tjente hos Skovfoged Ejler, paa Julesøndag 1772 kastede ham ud i Peter Niensens Mødding, „hans Hoved slaget mod Stenene, hvoraf han becom en farlig buele i Panden, som af Felt-Skiereren i Slagelse blev synet, laae til Sengs efter denne Skade 10 Uger, men klagede stedse endog i sin sidste Levetime, at Johan Philip havde givet ham Bane-Saar. Der skeede Obduction paa hans Legeme, men endnu ikke gjort Arrest paa den anklagede“ (Kb.).

Fra ældre Tider fandtes smukke og solide Brøndværker, men i fattige Tider forsømte man at vedligeholde dem, saa de efterhaanden forfaldt. Brøndene stod da ofte uden Dæksel eller kun med et Par Fjælle over, og Vandbærerne maatte passe vel paa at holde Ligevægten, naar de trak Vandet op. Trods al Paapassenhed krævede Brøndene dog af og til et Offer. I 1792 druknede Tjenestepige Anne Jacobsdatter af Uagtsomhed i en Brønd i P. Hansens Have i Faardrup, og en 12aarig Pige druknede samme Aar af Vaade i Smedens Brønd.

Men det hændte jo ogsaa, at livstrætte Mennesker søgte Glemsel paa Brøndens Bund. Degnen Lars

Saabys Enke af Tiustrup faldt ved Novembertide 1752 „som i en Vildelse efter Folckes Sigelse i Jens Mortensens Brønd i Kirckerup, hvor hun drucknede og blef Optagen af Byens Folck udi Herredsfogedens Nærværelse Sieur Carlsen fra Stines, der efter blef lagt i en skickelig Kiiste, og efter Kongelige allernaadigste Resolution er tillat at begravnes i de fattiges Jord paa Kirckegaarden; der til hun blef baa- ren af Bye Mændene, og af dem bedeckt med Jords paa kastelse. Gud, lær os saa at tælle vore Dage, at vi maa bekomme Viisdom i Hiertet, hvilcken kand vejleede os vel igiennem en syndig Verden, giøre os trøstige i Døden, og forhjælpe os om en ævig Salig- hed hos Gud. Det unde os Gud Fader allesammen ved Jesum Christum Vor Herre, Amen“, noterede Præsten Malte Bech, der altsaa ikke medvirkede ved Jordefærden, da han vel ansaa Enken for Selvmorder.

Om Tidens haandfaste Rettergang erindres man ved et Notat af en Jordefærd i Herlufsholm 1710, da en Kvinde, der havde dræbt sit Barn, efter fore- gaaende Dom af Harrested Birk, begravedes. Og i 1730 døde „en liden Dreng fra Roested, ægteføed i Slagelse af Thor Fyrbach |: som var Rytter og fick siden afskeed, da hand med Kone og Børn flyttede til Roested, hvor hand formedelst tyfverie blef gre- ben og omsider hengt ved Slagelse, hvor hans me- ste tyfverie var begaaed :|....“

8. Lejersteder.

Det var som Regel Godsejere og adelige Perso- ner, der ejede Kirkerne. De kunde da, som det sig hør og bør, sikre sig Gravsteder, eller som det hed: Lejersteder, i særlige Kapeller eller Sidebygninger til

Kirkerne. Det var saare godt at nedsænkes i Koret, helst ved Alteret naturligvis, men ogsaa under Taarn og Skib, ja, i Vaabenhuset var det ogsaa godt. Med Kirkeskibet førtes man sikkert i Gudsrigets Havn. Urtegaarden, umiddelbart op til Kirkemuren udenfor Kirken, var ogsaa et eftersøgt Lejersted. Og saa blev Lejet vel fattigere, efterhaanden som man fjernede sig fra Kirkebygningen, eller efter som Lys og Skygger eller Læ faldt. Men de bedste Gravsteder kostede jo vedkommende Liebhaber en god Skilling — efter Omstændighederne.

Anno 1685 den 29. January hensof salig udi Herren Høyædle och Velbaarne Ofve Ramel, Kongl. Mayestæts Etats Raad paa Borreby Hovedgaard och blev hands Adelig Liigsbegiengelse holdet udi Maglebye Kirche den 19. February, da hand udi samme Kirche blev indsat. — I samme Kirke hviler Provsten for Vestre Flakkebjerg Herred, Sognepræst Henrik Hirnklovs 2 Sønner, om hvilke han skriver: „Anno 1699 den 6. January døde min salig Søn Just Lorentz Hirnklow om Natten Klocken vaar henved 12 slet og blev begravet her i Maglebye Kirche dend 13. ejusdem: Hans Grafsted er i Choret half anden Allen fra Patronens stoel paa dend syndre side, og naar op ad imod Alteret saa meget som en Allen lige ud og tæt ved Degnestoelen: Hans Alder vaar her i Verden 2 aar 10 Maaneder 2 ugger: Gud gifve hannem med alle Troende en glædelig opstandelse“. — Og „Anno 1712 Mandagen den 25. Juli bortkaldte Gud ved en salig Død fra denne Verdens jammer til den ævige Himmeriges Glæde min Sal: Søn Lauritz Valentin Hirnklow, som blev derefter begravet Mandagen d. 1. August: Hans Begravelsessted er i Kir-

cken tæt ved Degnestolen paa dend syndre Side af Kirchen, og naar saa meget som en Fodsbred frem under Alteret: Hans Alder var her i Verden 15 Aar 1 Maaned 1 Dag: Hans Dødstid vaar paa ofverskrefne dag om Aftenen Klokken eet kvarter til 10: Gud som nu glæder hans Siæl ævindeligen, forlene og Guds Tiener en glædeligen og ærefulden Opstandelse paa Dommens Dag for Jesu Christi Skyld, Amen“.

Ogsaa Provst Hirnklow selv, † 1723, ligger i samme Kirkes Korgulv og mindes i et Epitafium eller „Grav Schrift“ saaledes:

See Læser til næslagde Steen,
Der hviler en Guds tieners Been,
Hvis Liv og Lærdoms rygte
Berømmelig blant alle staar,
Og prislig eftermæle faar,
Ej avind selv tør frygte.

En vel berejst retsindig mand,
Og Velærværdig i den stand
Hvortil Hand blev udkaaren.

Mag: Henric Hirenklow,
Som saligen i Gud hensov,
Hvor hand var fød og baaren,
I Maglebyes Præstegaard,
Der Hand i toe og tredve Aar,
Var Præst og Herrens Hyrde,
Bevaagede sin Hjord med flid,
Hand og som Provst i tolv Aars
tied
Bar dette Livets Byrde.

Med Agneta Margreta Steman
I 30 Aars Egteskab lefvede Hand
Med fiire Børn velsignet.
Fem og halvfjerdssindstve Aar
Fremdrog i fred og Velstands
flor,

Ret Samueli lignet.
Følg Læser denne Guds Mands
Liv,

I Herrens frygt bestandig bliv,
Vilt du saa Kronet være:
Ønsk dig Hands Salig Afsked,
naar,
Du skalt her fra, du da bestaar
Med ham til ævig Ære.

Memento Mori.

Provstens Hustru, fornævnte Agnes Margrete Steman, lagdes i 1742 i Skælskør Kirke. Man jordedes i det Sogn, hvor man døde, formodentlig navnlig

af Hensyn til Offer til Præst og Degn samt øvrige Kirketjenere.

Res. Kapellan i Skælskør Jens Knudsen Thillerup begravede i 1756 i Magleby „min Sal: Formand Velærværdige og Høilærde nu Sal: Hr. Klarschou, forhen Sogne-Præst for Magleby Menighed, til hvis Ære-Minde følgende Linier ere opsatte af hans Successor:

En Hyrde, som udi Guds Veje troelig vandred,
 Og med en Troeskab, som var stedse uforandred,
 Gik Herrens Ærinde, Hand lagde her sin Stav
 Og Embeds Byrde need: Strøe Blomster paa Hands Grav.
 Strøe Blomster paa Hands Grav! thi Manden det fortiente,
 Dend største Deel af Hands Tilhørere jo kiendte,
 At Hand i Omgang var en sand Nathanael
 I Embeds Pligter en utrettet Samuel.

J. K. Thillerup“.

I Skælskør Kirke lagdes „Vor Rige Kiøbmand Lorens Petersen, æt 59 Aar 1 Md., ved Daaben“ (1748). Det var ham, der havde en Bjørn staaende lænket i sin Gaard. Han holdt ogsaa en Ørneunge. Og han drev en Tobaksplantage, var Tømmerhandler m. m. — Byens Matador altsaa. Aaret efter lagdes den latinske Skoles sidste Rektor og Degn, Peter Olsen Wording, æt 43 Aar gl., der døde som Byens første danske Skoleholder og Degn, „neden i Kirken ved Toldernis Stoel“, mens Byfoged Niels Stub, æt 57, indsattes i de murede Begravelser i Kirken, hvor hans Søn Hans, æt 27, fire Aar før ogsaa var indsat. — Og Oberstløjtnant Joackim Adolph von Warnstedt, der døde 1797, 86 Aar 4 Md. gammel, lagdes i Kirken mellem Pillen og Prædikestolen. „Han testamenterede Kirken, Skolen og de Fattige alle sine Ejendele, følgelig bliver Kirkens Lejlighed at vedlige-

holde hans Gravsted og lade samme for evig blive urørt. Han blev begravet med Ligtale, Klokker etc.“, noterer Sognepræsten.

Alle disse var jo Rangspersoner eller af fornemmere Stand. Undtagelsesvis læser man om Smaafolk, som Kirkeejeren tillader at nyde den Ære at stedes til Hvile indenfor Kirkens Mure. Den unge Skoleholder Povl Glob ligger i Slotsbjergby Kirke, men han var da ogsaa Teolog. Paa Slagelse St. Peders Kirkegaard ligger Hr. Becks Hustru paa Falkensten i Urtegaarden hos sine 2 Børn, der „forhen hensov“.

Lejerstederne paa Skælskør Kirkegaard var planmæssigt anlagte. Der fandtes „Bedste Jord“, „Mellemjord“, „Ringeste Jord“ og „Fattiges Jord“, ja, og saa „Rytterjorden“ for indkvarterede Soldater. Desuden uindviet Jord for Selvmordere og Mordere. — Organist Wohlfeldt jordedes 1741 i „Bedste Jord“, 24 Aar gammel. Degnekonen Madame Schade Holm i „Mellemjord, Klokkerne ringede og parentation (Ligtale)“. Skoleholderenken Cathrine Bay, Salig Frosts, ligger i de Fattiges Jord — „frit, siden hun var i fattig Huusene, 79 Aar gl.“ (1802). Men Vagtmester Lund, der havde gjort sig fortjent ved privat Skolehold, henlagdes i Rytterjorden under Klokkeklang og med Ligtale. — I 1773 døde „Karen Nielsdatter, gammel 73 Aar, som havde Redeligen tiendt i Sognepræstens Faer Faders og Faders Huus i over 40 Aar og været i Sognepræstens Huus her i Skælskør mod 9 Aar, altsaa nesten 50 Aar hos dend Familie i 3de Led: Hendes Svaghed var Brystsyge. Hun var en Redelig og troe Siæl og endte sine Dage i Troen til sin Frelser: Hendes Liig blev lagt i dend saa kaldede Ringeste Jord, som jeg agter, vil Gud, at ind-

rette til en Familie Begravelse. — Hun havde et skickeligt Følge og jeg holdte Liig Tale over Ordene: Vær troe indtil Døden, saa vil jeg give dig Livsens Krone“, skriver Sognepræsten Hr. Thanch —, hvis Udtalelse om Gravstedet aabenbart tog Sigte paa en Nivellering i Henseende til Lejerstedernes Inddeling.

9. Rang.

Til denne pinligt-nøje Inddeling af Lejerstederne svarede naturligvis en ligesaa omstændelig og velordnet Klassificering af Menneskene i levende Live. Hver holdt igen paa sin Værdighed. Den Bredde, hvormed Præsten Hirnklow ved foranstaaende skildrer sine Sønners Afgang og sidste Hvilested falder stærkt i Øjnene i Sammenligning med de yderst afknappede Notater om almindelige Dødeliges Hedengang. For Præsten som for hans Medborgere var Standsforskellen en naturlig Foreteelse, ja, en af Gud viselig indrettet Ordning. Almindelige Mennesker nævnes af Præsterne i Kirkebogen alene med For- og Efternavne, uden Høfligheds Form af nogen Art, studerede Skoleholdere tituleres *Sieur* (Sjø), *Degne Monsieur* (Mosjø), Præsten med *Hr.* og naturligvis ogsaa med *Velærværdig*. Det virker pudsigt, at „Skolelærerne“, der som „Kirkesangere“ fra 1814 overtog Degneforretningerne og tilpligtedes at føre en Kopi af Kirkebøgerne, optog Præsternes Skik og i nedarvede Degnenykker skrev sig selv med *Hr.*, iøvrigt i nøje Overensstemmelse med Præsternes Kirkebøger. *Hr.* brugtes nu i Stedet for de forældede franske Udtryk. Men ellers bortfaldt saadanne Unoder nu ret hurtigt.

For Enevældens Konge og Folk fandtes en Skrivemaade som nedenstaaende ganske naturlig og for-

tæller om den pietetsfulde Omsorg, hvormed den almindelige Befolkning — Almuen, som det hed — omfattede Kongehuset. Den 30. Juli 1808 udsendtes en kgl. Skrivelse, som her gengives i Uddrag: „Kong Frederik den Sjette, at da Hendes kongelige Højhed Prinsesse Charlotte Frederikke, Vores kære Fætter, Hans Højhed Prins Christian Frederiks Gemalinde befinder sig i frugtsommelig Stand, befaler Hans Majestæt . . ., at der ved Gudstjenesterne i Kirkerne gøres Bøn til Gud om hans naadige Varetægt og Velsignelse til lykkelig Forløsning for denne høje Person, hvilket saaledes (fra 1. August) vedvarer, indtil offentlig Taksigelse kan ske for en naadig Bønhørelse“. Befalingen udgik til Sognepræsterne fra Bisperne. Og under 7. Oktober udstedtes Kontraordre i Henhold til højeste Befaling, at da Prinsessen lykkelig var forløst med en Søn, skulde Menighederne underrettes derom, og fra Prædikestolene lyde „Taksigelse for den Allerhøjestes Varetægt, mens Forbønnen for Prinsessens Frugtsommelighed ophører“ (Bp.). — Saaledes anmeldtes Frederik den Syvendes Fødsel den 6. Oktober 1808.

10. Jordefærd.

Fattigforsørgedes Ligfærd foregik saa enkel som muligt, kun med Jordpaakastelse og Velsignelse ved Præsten og et Par Vers sjunget af Degnen. Ved Selvmorderes Jordefærd fungerede Præsten ikke. Men ellers formedes Højtideligheden saa nogenlunde, eftersom der ofredes. Det gjaldt Offer til Præst og Degn, til Sang og Klokkeklang. Man har en morsom Historie om en Præst i Gimlinge — han hed Qvistgaard — der tog mod Bestilling af Ligtaler efter en nærmere

fastsat Takst, hvori Talens Længde spillede en væsentlig Rolle. Rektorerne ved de latinske Skoler, Købstædernes Degne, kunde møde op med Sang af „halv Skole“ eller af „hel Skole“, og Landsbyernes Degne forstod ogsaa ved forskellige Kneb at gøre sig fortjente af de sørgende Efterladte. Major Vinding jordedes paa Slagelse Sct. Peders Kirkegaard under Sang af hel Skole og med Klokketklang. Ellers hed det f. Eks. „Begravet med ordentlig Ceremoni af Ligprædiken og Klokker“.

Om Klokkeringning ved Ligfærd siger Sognepræsten Hans Hansen i Sørbymagle 1724: „... Han var den første af dem i Menigheden, som ikke blev ringet for, der han døde, hvilket her og de fleste Steder havde været en forfængelig og superstitiøs (overtroisk) Skik her i Riget og vedholdes siden Pavedømmet og kaldes Sjælsringen. Var i gamle Dage ment dermed, at Sjælene ved de helliges Bønner da bleve befordrede til Himmerige eller fik i Skærsilden des lideligere (taaleligere) Vilkaar. Omendskønt man nu ikke mente det saa groft, saa blev den dog som en unyttig og forfængelig Skik slet forbødet i Landemodet“. — Efterhaanden optoges Skikken igen, som aldrig helt bortfaldt.

11. Fødsler.

Da der kun var forholdsvis faa eksaminerede Jordemødre, og de altsaa ofte maatte hentes langvejs fra, traadte ukyndige Hjælpersker sommetider til og søgte at røgte Hvervet efter deres Forstand og Evne. Dødfødte Børn prøvede de at bringe til Live ved at blæse „Vejr“ i deres Lunger og børste dem under Fødderne. Og det var maaske heller ikke saa

ilde. — Ugifte Mødre idømtes Lejermaalsbøder, det vil sige Bøder for Samleje. Margrethe Ipsdatter af Gimlinge stod aabenbar Skrifte for Sognepræsten og udlagde en Rytter som Barnefader, som hun „ej vidste Navn paa, men laa hos hende ved Gimlinge Torps Gærde“. Han havde voldtaget hende. Det synes haardt nok, at ogsaa hun maatte bøde de sædvanlige 6 Rd. (Bp.).

I Slutningen af det 18. Hundredaar meldes om mange Voldtægtsforbrydelser; de næsten florerede. I Sørbymagle døbttes 1778 to Børn af voldtagne Kvinder. Den ene Kvinde voldtoges af „en ubekjendt Person paa Marken“, den anden af „en ubekjendt Jæger“. Mødre, der mødte ved Daaben med deres „uægte Børn“, stod i Kirken aabenbar Skrifte eller underkastedes Forhør: „Barnefaderen var en Person, som hun ikke kendte, der kom til hende mellem Sludstrup og Harrested. Hans Navn vidste hun ikke, og hans Klæder var: rød Kjortel med blaa Opslag“, noterede Sognepræsten i Faardrup i Aaret 1770 efter Udførelsen af en Daabshandling. „Fadderne var den ganske Menighed, som var til Stede“, lyder det ganske kønt ved saadanne Lejligheder nu og da. I Kirkehelsinges beskrives Forhøret under Daabshandlingen saaledes: „Paa Forespørgsel, hvo der var Barnets Fader, blev svaret: en ubekjendt Person, navnlig Hans. Videre spurgt, hvad han hedte mere. Svar: Det vidste hun ej. Endnu spurgt, hvor Gierningen var sket. Svar: Mellem Høng og Nybro. Endvidere spurgt, om hun kunde bekvemme sig til saadan Omgang med en ubekiendt. Svar: Han tog hende med Magt“ (1776).

12. Kirkegangskoner.

Naar en Kvinde første Gang efter sin Barnefødsel ønskede at søge Kirkegang, tilmeldtes det Præsten, som da modtog „Kirkegangskonen“ i Vaabenhuset, hvor han i en lille Tale mindede hende om hendes syndige Attraa og derefter højtideligt førte den bodfærdige Kvinde ind i Kirken, hvor hun saa befandtes værdig til atter at nyde Kirkens Goder. Skikken med Barselkvinders Kirkegang holdt sig i afsides Egne til henimod 1900. Kirkens Tjenere nød direkte eller indirekte noget Offer for Lejligheden og interesserede sig lidet for Skikkens Afskaffelse. Der mødte færre og færre Kirkegangskoner, og Skikken ebbede ud af sig selv. En Beretning fra 1766 giver Indtryk af, at Barselkvinders Kirkegang allerede dengang var et omtvistet Samtaleemne. I hvert Fald, naar Sognepræsten Hr. Hvass i Skørpinge var Partner i Sagen. Hans Nielsen havde bestilt Kirkegang for sin Kone hos Hr. Hvass, men „derpaa self taget hende i Haanden og ledet hende ind i Kirken, uagtet Degnen stod hos og passede paa hendes Ankomst“. Hvass klagede til Bispen med „ydmygste Bøn om Satisfaktion for denne opsætsige Forstyrrelse i Menigheden“. Men Mølleren og hans Kone i Halkevad aftalte med hinanden, at naar Tid kom, vilde de gøre ligesaa (Bp.). Og det tjener egentlig til Ros for Mølleren, at han vilde vedkende sin Medskyldighed i Konens Forseelse.

13. Krigsaar.

Fra Krigsaarene 1807-14 har Skælskøregnets Kirkebøger en hel Del at fortælle om Bryllupper, Barnedaab og Begravelser. En engelsk Soldat blev ihjel-skudt Natten til den 12. August 1812, da nogle en-

gelske Slupper borttog et Kufskib og en Skonnert ved Agersø Havn. Han jordedes den følgende Dag paa Øens Kirkegaard, og i Marts 1809 stedtes 11 danske Matroser af de ved Agersø liggende Kanonbaade til Hvile samme Sted. De druknede, da de i en stærk Storm den 26. Marts vilde ro i Land fra Baadene. Mange andre navngivne Artillerister eller Jægere ved det jyske Infanteri-Regiments Jægerkompagni nævnes som faldne.

I Træfningen ved Køge Bugt den 29. August 1807, da det sydsjællandske Landeværnsregiment under General Holten Castenschiold løb fra hinanden under Englændernes Angreb, faldt bl. a. Lars Nielsen af Holsted i Herlufsholm, der efterlod sig Enke og 2 Børn paa 12 og 15 Aar, endvidere Johan Ditlev Hansen, Gumperup — Enke og 4 „uopdragne“ Børn — og Hmd. Peder Larsen, Tiustrup; Enke med 4 Børn. Hver af de 3 Familier tilstodes i Henhold til Det kgl. General Kommissariums Skrivelse af ²⁶/₃ 1808 tolv Rd. i aarlig Pension (Bp.).

14. Kolde Vintre.

Vinteren 1709 skal have været uhyre streng over hele Europa. Det falder godt i Traad dermed, at der i Tjæreby d. 23. Maj s. A. jordedes „5 fattige døde Lig, som blev indsatte i det gamle Vaabenhuus forgangen Vinter, fordi de icke for den stercke Vinter kunde komme i Jorden“. Vinteren 1663-64 har rimeligvis ogsaa været haard. Hans Christensen, Hesselby ved Skælskør, blev fundet død paa Byens Mark først i December. Han stod derefter oven paa Jorden indtil 16. Februar, da han efter 2 Mands Ed begravedes paa Kirkegaarden (Kb.).

15. Ritualer.

I disse gamle Tider betød det økonomisk Ruin for et Hjem, naar den ene af Ægtefællerne døde. Den eneste Redning var, at Enken eller Enkemanden snarest indgik i nyt Ægteskab. Mange unge Præster, Degne og Skoleholdere tilgiftede sig ad den Vej deres Embeder, men maatte rigtignok ofte tage til Takke med gamle Enker. Dog, det kunde der bødes paa, naar den gamle Kone afgik, ved Ægteskab med en ung Kvinde. Mange Mænd overtog Fæstegaarde og Fæstehuse, og mange Kvinder gik ind til Husmoderværdigheden i Gaarde og Huse ad samme Vej. Meget tit højst ulige Parter. — Det kunde vel nok gibbe i en Præst, naar han skulde vie et saadant sammenbragt Par. Hr. Jockum Horster til Sørbymagle-Kirkerup krympede sig ved Tanken om at skulle oplæse Vielsesritualet i Anledning af en 70aarig Enkes forestaaende Bryllup med en ung Karl paa nogle og tyve Aar. Horster indsendte da underdanig Begæring om, at Bispen vilde gøre sin Indflydelse gældende hos Majestæten, saa at han ved Kopulationsforretningen maatte faa Lov til „at udelukke noget af det tredie og fjerde Stykke i den foreskrevne Akt, som taler om Korset og Trøsten, samt om Bønnen maatte forandres. Mig tykkes ellers, det er at hentyde til den om Frugtsommelighed talende Skrift om en uvedkommende Kvindes Person til Spotteres Latter, og var det godt, om slige sildige Giftermaal kunde afskaffes“ (Bp.).

Hr. Horster havde god Grund til at omgaaes Ritualer med Forsigtighed. Endnu gik der Frasagn om den unge Sognepræst Høyers Uheld i 1755, da han forrettede en Daabshandling i Omø Kirke efter en

nyanskaffet Alterbog. I Uagtsomhed kom han til at vende 2 sammenhængende, uopskaarne Blade paa een Gang, idet han tænkte kun at vende eet. Den følgende Onsdag bad han Forældrene komme til Stede i Kirken med Barnet og Fadderne. Han læste da Ritualet op i dets Helhed, men døbte dog ikke Barnet igen, som et ildesindet Menneske havde meldt. Den unge Præst slap ved kongeligt Brev fri „uden videre Tiltale mod at betale 3 Rd. i Bøde til de fattige“. Men Provsten fik Tilhold om ved en Visitats at meddele Menigheden, at Barnets Daab var gyldig, og at „ingen Skrupel derom kan gjøres“ (Bp.).

16. To Kirkeklokker.

Præsternes gamle Embedsbøger indeholder jo Oplysninger om Embedernes økonomiske Forhold, Afskrifter af Cirkulærer vedrørende Embedernes Varetagelse, Visitatsudtalelser af Overordnede, Meddelelser om de skiftende Præsters Familieforhold o.s.v. Men det hænder, at man ogsaa i disse gamle Protokoller finder et Guldkorn. Sognepræst Klarschou, Magleby, 1742-56, har i Pastoratets Embedsbog sikret efterfølgende Indskrifter paa Sognekirkens gamle Klokker mod Forglemmelse. Han fortæller: „Paa den liden Klocke i Taarnet, som blef omstøbt, siden den var i stykker 1748, fandtes dette, som ikke er sat paa denne, der nu lyder:

Anno 1701 støbte mig Peder Lytzen og Jacob Jerimiæsen.
Jeg Aarons Bjelde lyder med
Og minder hver hen til sit sted
I Kirken ved Guds Naades Bord
At mette sig med Lifsens Ord.

Paa den store Klocke, der endnu er i sin Brug og af en herlig Klang, findes:

Anno 1701 støbte mig Peder Lytzen og Jacob Jerimiæsen.
 Hør Synder, hør min søde Klang
 Nu vil Gud holde Sjæle-fang.
 Kom snar og til din Sjæle-trøst,
 Hør i Guds Hus en anden Røst.

Klokkerne bærer desuden følgende Indskrift: Til denne hellige Brug (paa den første Klocke stod i Stedet: Til den Ende) lod mig omstøbe Høyædle og Velbaarne Frue Mette Rosenkrantz Salig Hr. Etatzraad Ove Ramels til Borreby 1701“.

Hr. Klarschou oplyser, at „begge disse Klokker blefve omstøbte i Sludstrup ved Slagelse Anno 1701“.

17. Et Par Smaatræk.

De gamle Skrifter indeholder saaledes en Vrimmel af Smaatræk fra Dagligliv og Fest, og mange andre Træk af fornøjelig Art kunde nævnes. Der var f. Eks. Skikken med at give Tyvedrik eller give Tyvetønde, som det ogsaa hed, en gammel Haandhævelse af Retten efter begaaet Tyveri, hvorved Sagen efter privat indgaaet Forlig afgjordes med, at Tyven maatte bøde en Tønde Øl med tilhørende Brændevin til Byfolkene, der nød den givne Tyvedrik ved lystig Sammenkomst, ofte alt for lystig, for afholdende eller maadeholdende Mennesker var i disse Tider sjældnere end drikfældige indenfor alle Samfundsklasser (Bp.).

Og som en lille Mundbid af de mindre højtidelige Notater i Kirkebøgerne kan nævnes følgende fra Pedersborg-Kindertofte Menighedens Kirkebog: „Jordet

Træk af Folkelivet i Vestsjælland.

81

Hans Jensen, Pedersborg, 80 Aar gammel, efter 9 Dages Svaghed. Han var af en besynderlig Styrke; i Braaby, Liunge Sogn, har han ved Veddemaal baaren en Tønde Rug igennem Byen med sine Tænder" (1755).
